

หลักทศ 6 เพื่อการบริหารจัดการวัดไชยศรี ตามแนวทางของพระครูบุญชยากร

กรรณิกา คำดี

สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์หลักทศ 6 เพื่อการบริหารจัดการวัดไชยศรีตามแนวทางของพระครูบุญชยากร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งออกเป็นสัมภาษณ์พระภิกษุ 3 รูป นักท่องเที่ยวที่มาวัดจำนวน 6 คน คนในชุมชน 6 คน รวมทั้งหมด 15 คน และศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research) ผลการวิจัยพบว่า พระครูบุญชยากร วัดไชยศรีใช้หลักทศ 6 เพื่อการบริหารจัดการวัด คือ ทักขิมทิส ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์ และอุปัชฌาย์ ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์สมณพราหมณ์ ปุรัตถิมทิส ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดามารดาอุตุตรทิส ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย เหมภูมิทิส ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ ลูกจ้างกับนายจ้าง

คำสำคัญ ; หลักทศ 6, การบริหารจัดการ, วัด

6 disa to the Management of Chaisri Temple, According to Phrakrubunchayakorn

Khanika Kamdee

Department of Philosophy and Religion, Faculty of Humanities and Social Sciences
Khon Kaen University

Abstract

This research aims to study the Dhamma Principles of management of Chaisri Temple, Khon Kaen Province. This qualitative study was conducted by the data document research and in-depth interviews. 3 monks, 6 tourists, and 6 community people are interviewed, in total of 15 people to be interviewed. Ethnography description is also included. The result found that 6 south to the management of the temple. Dakkhinadisa is the right teachers, and Uparimadisa above is the Brahmin clergy, including priests. Patatimis in the foreground is the parents on Hatatemadisa, and the left is the friend. Below are the employee and the employer.

Keywords ; 6 disa, Principles in the management, Temple

ความเป็นมาและความสำคัญ

วัดไชยศรี เป็นวัดเก่าแก่ตั้งอยู่ที่หมู่ 8 บ้านสาวะถี อ.เมืองจ.ขอนแก่น ซึ่งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่นประมาณ 21 กิโลเมตร มีโบสถ์ (ชาวอีสานเรียกสิม) ที่เก่าแก่มากอายุกว่าร้อยปีเศษ “สิมวัดไชยศรี” สร้างในสมัยหลวงปู่อนสา เจ้าอาวาสรูปแรก ประมาณปี พ.ศ. 2443 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาปี พ.ศ. 2460 เป็นการรวมศรัทธาสร้างของพระและชาวบ้าน หลวงปู่อนสา เป็นผู้ที่กำหนดออกแบบควบคุมการก่อสร้างเป็นส่วนใหญ่ เพราะท่านมีฝีมือด้านช่างเป็นอย่างดี อีกทั้งจะต้องให้ถูกต้องตามพระวินัยกำหนด ส่วนผู้แต่มีอุปชื่อ นายช่างทอง ทิพย์ชา มาจากอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม และคณะช่างแต่มีอีกหลายคน เช่น ช่างเคน นามตะ ความโดดเด่นอยู่ที่รูปแต่มีของสิมวัดไชยศรีที่มีลักษณะการเขียนภาพ “รูปแต่มี” วัดไชยศรี มีลักษณะพิเศษ คือการเขียนภาพแต่มีผนังไม่เหลือที่ว่าง ภาพคนมีทั้งขนาดใหญ่และเล็กมีร่างกายไม่สมสัดส่วน ท่าทางดูเป็นธรรมชาติมากกว่าสัญลักษณ์ ตัวภาพต่างๆ แสดงท่าทางเคลื่อนไหวโลดโผน มีการจัดองค์ประกอบอย่างเหมาะสมลงตัวดูสวยงามแปลกตา ซึ่งแปลกไปจากรูปแต่มีแห่งอื่น ๆ ทั้งยังมีการบรรจุภาพลงในส่วนต่างๆ ของอาคารได้อย่างเหมาะสมและมีชีวิตชีวาอย่างยิ่ง รูปแต่มีหรือภาพจิตรกรรมฝาผนัง มีทั้งด้านนอกและด้านใน โดยส่วนมากเป็นเรื่องลิ้นไซ ซึ่งเป็นที่นิยมของคนในท้องถิ่นอย่างมากในสมัยนั้น โดย รูปแต่มีเล่าเรื่องนรกเจ็ดขุม เรื่องอดีตชาติของพระพุทธเจ้า (ชาติก) และในเนื้อเรื่องยังมีคติธรรมคำสอนแทรกไว้ด้วย รูปแต่มีที่วัดไชยศรีจึงไม่ใช่ศิลปะที่สื่อเฉพาะความงามเพียงภายนอกเท่านั้น แต่ยังเป็นสื่อนำธรรมะและคำสอนฮิตคองอันติงามให้แทรกซึมแต่มีแต่งวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนให้เกิดความงามในจิตใจได้อย่างน่าอัศจรรย์ ให้มีรากแก้วแห่งคุณธรรม เสริมรากฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นที่ใส่แต่มีรูปเป็นสีฝุ่นวรรณะสีเย็น คือ สีคราม ฟาขาว เหลือง เป็นส่วนใหญ่ มองสบายตาเน้นสัดส่วนในการเขียนภาพที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ของภาพดูสนุกสนานตัวละครออกท่าทางโลดโผนจากความโดดเด่นของวัดไชยศรี จึงมีนักท่องเที่ยวมาชมวัดอยู่ตลอดเวลา จนเป็นที่รู้จักทั่วประเทศไทย พระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัด เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถได้นำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการวัด จนได้รับการคัดเลือกเป็นผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาประเภทส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกไทยทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวันวิสาขบูชา ประจำปี 2552

เข้ารับรางวัลพระราชทานเสาเสมาธรรมจักรจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2552 ซึ่งรางวัลพระราชทานเสาเสมาธรรมจักร เป็นรางวัลเกียรติยศที่มอบให้แก่บุคคลหรือหน่วยงานที่ทำความประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ พระครูบุญชยากร ยังได้รับการถวายโล่เกียรติคุณ “ความดีที่ขอนแก่น” ตามโครงการ “เพื่อพ่อขอทำดีได้ร่วมพระบารมี 84 พรรษา” โดยเทศบาลนครขอนแก่น ในปี 2554 ซึ่งเป็นปีมหามงคลของชาวไทย ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระชนมายุ 84 พรรษา คณะกรรมการอำนวยการอนุรักษ์มรดกไทย ได้พิจารณายกย่องให้พระครูบุญชยากร เป็นผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น ประจำปีพุทธศักราช 2554 และได้กราบบังคมทูลพระครูบุญชยากร เข้าเฝ้าฯ และรับพระราชทานเข็มเกียรติคุณวันอนุรักษ์มรดกไทย จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาหลักธรรมในการบริหารจัดการ วัดไชยศรี จังหวัดขอนแก่น ซึ่งพระครูบุญชยากรยังใช้หลักธรรมในการบริหารจัดการวัด 3 ประการ คือ (1) หลักธรรมต่อตนเอง ได้แก่ หลักอิทธิบาท 4 หลักสังคหวัตถุ 4 หลัก ภิภุชธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 หลักกัลยาณมิตร หลักฆราวาสธรรม 4 หลักศีล 5 หลักอุปริมทิส หลักทศพิธราชธรรม หลักขันติโสรัจ หลักมงคลชีวิต 38 ประการ (2) หลักธรรมต่อผู้อื่น ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 หลักสารณียกรรมหลักแห่งความ สามัคคีหลักอภิปรายธรรม หลักสัพปุริสธรรม 7 (3) หลักธรรมต่อสังคมและ สิ่งแวดล้อม ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 เนื่องจากท่านเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง และมีคุณธรรม มีความยุติธรรม ไม่ตกอยู่ภายใต้อคติ 4 ประการ คือ ฉันทคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยากติ ในบทความนี้ ผู้วิจัยขอเสนอในเรื่อง ทิศ 6 ซึ่งประกอบด้วยพระครูบุญชยากรเป็นแกนกลาง แล้วแวดล้อมด้วยบุคคลอีก 6 กลุ่ม ซึ่งบุคคลแต่ละกลุ่มล้วนมีความสัมพันธ์กัน ทั้งยังมีอิทธิพลต่อ ความเสื่อม ความเจริญ ความโง่ ความฉลาด สารพัดเรื่องราวกับ ผู้เกี่ยวข้อง ในฐานะและหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไป คนเรานั้นไม่ว่าจะเก่งกาจเพียงใด ก็ไม่สามารถเอาดีเพียงลำพังคนเดียวได้ เนื่องจากถ้ามองเข้าไปดูในตัวเองแล้วจะพบว่า พวกเราเป็นผลพวงของทิศ 6 เพราะว่ามีมนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับความรู้ทั้งสิ้นเมื่อไม่ สังเกตตรงนี้ให้ดี มนุษย์ยังไม่เจริญเท่าที่ควร แล้วยังไม่โทษตัวเองแต่กลับไปโทษคนอื่น

เสียอีก จึงทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาของตัวเอง ไม่สามารถแก้ไขปัญหาของสังคม ได้ถูกจุด เพราะฉะนั้น ทิศ 6 จึงถือว่าเป็นหน่วยของสังคมที่เล็กที่สุด แต่มีความสำคัญที่สุด และทรงอำนาจภาพที่สุดนี้ ถ้าไม่ระมัดระวังกันให้ดี ย่อมเป็นที่มาแห่งความเสื่อม ความวิบัติ ของทุกสิ่งทุกอย่างได้ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการแก่วัดและชุมชนอื่น เพื่อเพิ่มคุณภาพในการบริหารวัดเพราะหลักธรรมเป็นสาระสำคัญที่จำเป็นสำหรับ ชีวิตของทุกคน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นเครื่องมือสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม เป็นประโยชน์สุขแก่ตนเองครอบครัวสังคมและมนุษยชาติ

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์หลักทิศ 6 เพื่อการบริหารจัดการวัดไชยศรี

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้มีผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทำการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) เป็นการศึกษากับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดขอนแก่นโดยเลือกพื้นที่ศึกษาวัดไชยศรี

1. ขอบเขตด้านประชากรที่ทำการศึกษาวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจาก
  - 1.1 พระภิกษุ จำนวน 3 รูป
  - 1.2 นักร้องเที่ยวที่มาวัด จำนวน 6 คน
  - 1.3 ผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชน จำนวน 6 คน
2. ขอบเขตด้านเวลาระยะเวลาในการวิจัยคือช่วงเดือน มกราคม 2559 ถึง เดือน สิงหาคม 2559
3. ขอบเขตด้านการศึกษา ศึกษาเกี่ยวกับหลักทิศ 6 ที่ใช้ในการบริหารจัดการ วัดไชยศรี จังหวัดขอนแก่น

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. วัด หมายถึง สถานที่ทางพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วย พระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ สถูป พระพุทธรูป รวมทั้งมีพระภิกษุสงฆ์อยู่อาศัย

2. การบริหารจัดการ หมายถึง ระบบที่ประกอบไปด้วยกระบวนการในการนำทรัพยากรทางการบริหารทั้งทางวัตถุและคนมาดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. หลักธรรมเป็นหลักแห่งความจริงความตึงความถูกต้องที่ให้พลังในการดำเนินชีวิตและเป็นเป้าหมายร่วมในการกระทำทุกอย่างของคนแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ หลักธรรมต่อตนเอง หลักธรรมต่อผู้อื่น และหลักธรรมต่อสังคมหรือสิ่งแวดล้อม จุดมุ่งหมายของการมีหลักธรรมเพื่อการพัฒนาทั้ง 4 มิติ คือ กาย จิต สังคม และปัญญาอย่างบูรณาการ และเพื่อสร้างความตระหนักให้เห็นคุณค่า

4. หลักทศ 6 หมายถึง หลักที่บุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ดุจทิศที่อยู่รอบตัวจัดเป็น 6 ทิศ ดังนี้

4.1	ปรีดีมทิส	ทิศเบื้องหน้า	ได้แก่ บิดา มารดา
4.2	ทักษิณทิส	ทิศเบื้องขวา	ได้แก่ ครูอาจารย์
4.3	ปัจฉิมทิส	ทิศเบื้องหลัง	ได้แก่ สามเณรภรรยา
4.4	อุตตรทิส	ทิศเบื้องซ้าย	ได้แก่ มิตรสหาย
4.5	อุปริมทิส	ทิศเบื้องบน	ได้แก่ พระสงฆ์สมณพราหมณ์
4.6	เหมฎฐิมทิส	ทิศเบื้องล่าง	ได้แก่ ลูกจ้างกับนายจ้าง

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับแสวงหารวบรวมและศึกษาวิเคราะห์ ข้อมูล เนื้อหา โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่างคือ พระภิกษุ นักท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชน ประกอบการศึกษาวิจัยการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) และเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research) โดยมีวิธีการคือ

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยทำการสังเกตทั้งวิถีชีวิตและพฤติกรรมของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในละแวกวัดซึ่งถูกจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยทำการสัมภาษณ์ภิกษุของวัดที่ได้ลงพื้นที่ศึกษารวมถึงสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนได้ส่วนเสียกับวัด สัมภาษณ์นักท่องเที่ยว ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ แบบสัมภาษณ์

จากนั้นรวบรวมและประมวลผลข้อมูลทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ตามขั้นตอน กระบวนการและวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้โดยนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการศึกษา ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ สังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก มาพิจารณา ร่วมกับข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสารและกำหนดบทบาทผู้วิจัย

ผลการวิจัย

วัดไชยศรี มีแนวทางการบริหารจัดการ สอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการ ตามแนวคิดของลูเทอร์กูลลิค (Luther Gulick) เสนอเกี่ยวกับ ภาระหน้าที่ที่สำคัญของนักบริหาร POSDCoRB 7 ด้าน (<https://pubad-ias.blogspot.com/2009/11/luther-gulick.html>) คือ

1. การวางแผน เจ้าอาวาสวัดไชยศรีมีการวางแผนทำให้ชุมชนเข้าใจเรื่องของตนเองเริ่มการฟื้นฟู วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาชุมชน หลังจากที่มีความเข้าใจในตนเองได้ทราบเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของทางวัดไชยศรีแล้วก็เริ่มบูรณะโบสถ์ (สิม) ก่อตั้งหมอลำพันปี ฟื้นฟูประเพณี เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง ไม่ถูกกลืนไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งนับเป็นหน้าที่ของอุปัชฌาย์ ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์ สมณพราหมณ์ พิณอนุเคราะห์คฤหัสถ์ ในฐานะพระสงฆ์ท่านอนุเคราะห์คฤหัสถ์ ดังนี้

1.1 ห้ามปรามจากความชั่ว

ท่านเป็นบุคคลที่ไม่เห็นแก่พวกพ้องของตน แม้แต่ญาติของท่านเองที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งทางการเมือง เมื่อท่านพิจารณาใคร่ครวญดีแล้วว่า ญาติของท่านนี้ไม่มีความเหมาะสม ท่านก็ห้ามปรามเพราะถ้าไม่ห้ามก็คงจะทำชั่วต่อบ้านเมือง ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “อาตมาไม่ยุ่งกับการเมือง อาจารย์ลองสังเกตคนที่ไปยุ่งกับการเมืองระดับชาติ มีประโยชน์เมื่อพรรคพวกของตนมีอำนาจ แต่เมื่อสถานการณ์กลับพลิกผันก็จะลำบากซึ่ง อาตมาเป็นกลาง แต่ว่าถ้าพี่น้องอาตมาจะลงสมัครรับเลือกตั้งถ้าดูแล้วไม่ดีอาตมาจะไปบอกเลยว่าอย่าไปลงเลยเสียตระกูลเปล่า ๆ การที่เราจะเป็นผู้นำมันไม่ดีเขาจะว่าตระกูลเรา เป็นญาติพี่น้องยิ่งต้องเตือน”

1.2 ให้ตั้งอยู่ในความดี

ท่านได้นำแบบอย่างของพระศาสดามาใช้ในชีวิตของท่าน ซึ่งตัวอย่างในการกระทำนี้เป็นทางแห่งพระศาสดา แสดงถึงการปฏิบัติที่ถูกต้อง ถือได้ว่าเป็นอีกท่านหนึ่งที่ปฏิบัติตนตั้งอยู่ในคุณงามความดี ให้ทำตามอย่างพระพุทเจ้า ให้อดทน ถ้าทำได้ครั้งหนึ่งก็จะภูมิใจว่าเราทำได้ สิ่งที่ทำได้แล้ว มันก็ไม่ใช่เรื่องยาก เรื่องจิตเป็นสิ่งที่ต้องฝึกให้ชำนาญ ชำนาญต่อเหตุการณ์ บางครั้งท่านไปงานต่าง ๆ เขามีเรื่องวุ่นวาย ในใจท่านก็คิดอยากจะทำต่อว่า แต่ก็พยายามอดทน ต่อสภาพปัญหาพยายามมองในมุมที่ดี

1.3 อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี

ท่านเป็นบุคคลที่อนุเคราะห์ชาวบ้าน นำพาชาวบ้าน ทำแล้วให้เกิดประโยชน์ ปีที่แล้วก็ทำเครื่องจักรสานไปส่งขาย เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมผู้เฒ่าผู้แก่ ทำเครื่องจักสานไปส่งขาย มีการติดต่อกับสังคมภายนอก แม้แต่ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสาวะถีซึ่งนับถือศาสนาคริสต์ ท่านก็ช่วยเหลือให้เข้ากับสังคมแห่งพุทธศาสนาได้ ท่านแนะนำว่าเรื่องงานชุมชนผู้อำนวยการก็ต้องไปร่วมงาน เช่น งานศพ งานแต่งงาน ในงานศพที่เจ้าภาพไม่ได้เชิญผู้อำนวยการก็ต้องไป ปรากฏว่าเขาทำบุญเสร็จแล้วทำบุญแจกข้าว (แจกข้าวคือเลี้ยงพระเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย) เสร็จแล้วเขาก็บริจาคเงินให้โรงเรียนครั้งละสองสามพันบาทซึ่งก็เป็นสิ่งที่ดี

1.4 ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

ท่านอธิบายถึงวิธีการทำงานว่า พระมีความชำนาญต่างกันเหมือนพระพุทเจ้าว่า เอตตทักคะ บางองค์มีความชำนาญเรื่องเทศน์ยอดเยี่ยมทางเทศน์ บางองค์ยอดเยี่ยมทางปกครอง บางองค์ยอดเยี่ยมในทางการปฏิบัติ ท่านเลือกที่จะทำงานแบบสงเคราะห์โดยเอาธรรมมาสงเคราะห์ชาวบ้านและชุมชนด้วยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

1.5 ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง

ท่านสามารถอธิบายธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทเจ้าได้อย่างแจ่มแจ้ง ซึ่งสามารถทำให้ชาวบ้านเข้าใจและได้ฟังในสิ่งที่ตนไม่เคยได้ยินมาก่อน ดังคำอธิบายที่ว่า “ถ้าศาสนาจะมีพลังต้องเข้าไปอยู่ในชีวิตของบุคคล พระก็เหมือนกันจะเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้านยังไม่ได้ ถ้าไม่มีสมาธิ ท่านเชื่อในเรื่องของศาสนาว่าต้องกินได้ ไม่ใช่เพียง

ศาสนาที่มีอยู่ในตำรา อาตมาไม่ได้คิดแบบนั้น แต่คิดว่าชาวบ้านต้องสัมผัสกับศาสนาได้ คือว่าตราหน้าว่าอาตมานี้คือศาสนา อาตมาทำให้ผ่านกระบวนการวัฒนธรรม ในเรื่องนี้ เป็นประเพณี นี่เป็นกระบวนการที่อาตมาค้นพบ เคยประสบความสำเร็จในชุมชน พระท่านใช้กระบวนการนี้ผ่านทางศาสนาที่เรียกว่าจารีตหรือฮีตสิบสองคองสิบสี่ อย่างเช่น การทำบุญผะเหวด (พระเวสสันดร) ก็เพื่อให้คนรู้จักให้ทาน จนมีคำขวัญที่ว่า “ใจดี คือผะเหวด” คือมันเป็นศาสนา ถ้ามันไม่เข้าไปในวิถีชีวิตมันก็ยังไม่ใช่ มันก็ยังไม่เกิด ประโยชน์ การเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตและวิถีชุมชนแม้จะอยู่ที่ใดเขาก็จะมีศาสนาอยู่ที่นั่น มันอยู่ในใจ สิ่งที่เขาได้อาตมาคิดว่าเขาก็จะรู้ ยี่สิบกว่าปีที่เขาขาดมันก็นานพอสมควร จะทำอะไรมันต้องใช้เวลา อาตมาเริ่มอบรมเด็กน้อยบวชเณรภาคฤดูร้อนปัจจุบันนี้รุ่นที่ยี่สิบสี่ ผ่านมาแล้วยี่สิบสี่ปี ทุกวันนี้เด็กน้อยบ้านสวະถီต้องผ่านการบวชเณร ซึ่งเณรภาคฤดูร้อน มันเป็นเรื่องที่ผ่านกระบวนการหล่อหลอมเด็กน้อยในเชิงระยะยาวซึ่งคนอื่นเขาอาจจะจัด เพื่อโครงการแต่ของอาตมาไม่ใช่ ไม่มีห้องเรียน ห้องเรียนคือชาวบ้านในชุมชน อาตมา บอกเลยว่าอย่าเอาเด็กน้อยเข้าไปเข้าห้องเรียนโดยเด็ดขาดในภาคฤดูร้อนนี้ เขาต้องเรียนรู้ เรื่องของชุมชนของเขา เรื่องของความเชื่อประเพณี วัฒนธรรมที่เขาสัมผัสอยู่เขาต้องทราบซึ้ง กับสิ่งเหล่านี้ เพราะว่าพวกเราที่ไม่มองคือลูกหลานเรามีความรู้หมดแต่เขาไม่กลับมา พัฒนาท้องถิ่นเรามันมีอยู่มากมาย ลูกหลานของเราที่เขาได้เป็นใหญ่เป็นโตทำไมถึงไม่กลับมา พัฒนาบ้านเรา เราลองมองดูว่าหมู่บ้านไหนบ้างที่มีผู้ใหญ่บ้านจบปริญญาโทบ้าง แล้วลูกหลานของเราเขาจบการศึกษาชั้นไหนแล้ว มีแต่ป.4 ป.6 อยู่นี้เป็นสิ่งที่น่าแปลกใจมาก ครุ่นสอนกันอย่างไรทำไมไม่มีคนอยากเป็นอยากเสียสละตอนนี้เรากำลังตกอยู่ในสภาพนั้น เราก็พยายามสร้างนักเรียน นักพัฒนาตรงนี้ขึ้นมาในชุมชน เขามองว่าในชุมชนมันไม่ใช่ อาตมาก็พยายามใส่ความคิดเหล่านี้เข้าไปให้เขามีความสนใจเรื่องของชุมชน แล้วอาตมาก็คิดว่าเขาสนใจ ในรุ่นที่อาตมาฝึกมาเพราะก็เป็นผู้ใหญ่แล้วส่วนหนึ่งเรียนจบปริญญาโท แล้วก็มี ซึ่งบ้านสวະถีนี้เป็นหมู่บ้านที่มีอนาคต อาตมาบอกได้เลยว่ามีอนาคตที่อาตมา สร้างอนาคตไว้ให้ มีอนาคตเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมนี้ไม่ทิ้งแน่นอนเพราะว่าเด็กน้อย ในช่วงยี่สิบกว่าปีนี้นั้นอยู่ในกลิ่นอายของวัฒนธรรมซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สำคัญกว่าต้นไม้ มันจะตายมันไม่คิดว่าจะตายมันถูกตัดราก ตัดกิ่ง ก็เหมือนเด็กน้อยในชุมชนนี้มันต้อง เกรกว่าเขาจะมาตีกันใส่งานบุญ กว่าเขาจะมาขับรถแว่น เขาไม่เคยคิดเขาจะสมอะไรมา

เป็นสิบ ๆ ปีแต่ก่อนสมัยอาตมาก็ไม่มีกว่าจะมีปัญหาทำไมเราไม่อบรมเขา บวชมาอาตมาก็อบรมเขาว่าอย่ามาตีกันใส่วัดหลวงพ่อนะ อย่าขบถเร็วเพราะวัดมันเป็นวัดของเธอ เชื่อไหมว่าวัดอาตมาไม่มีรถขับผ่านวัดแบบเร็ว ๆ โดยเด็ดขาด คือถ้าบวชแล้วจะสอนธรรม ธรรมมันคืออะไรมันกินได้อยู่หรือ แล้วอาตมาเกิดมาในท้องถิ่นไม่เคยเห็นเด็กน้อยทำสมาธิ ไม่เคยเห็นพ่อแม่ใส่ชุดขาวแล้วทำไมพวกท่านถึงมีคุณธรรมสูง อาตมาคิดว่าพระทำไมเขาถึงเรียกหลวงน้ำ หลวงอา อาตมาอยากเป็นพระหลวงน้ำ หลวงอา ได้อยู่ใกล้ ๆ เขาอยากถามเรื่องธรรม”

1.6 บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ

ท่านสอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จโดยปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง ท่านโมโลง ดังคำสัมภาษณ์ว่า “อาตมาพูดเรื่องทรัพย์สินอาตมาก็ยกให้วัดหมด ถ้าพูดเรื่องทางโลกอะไรที่เป็นทรัพย์สินอาตมาก็มอบให้วัดหมด ชาวบ้านเขาจะไม่สนใจว่าอาตมาจะมีหรือไม่มีอะไร อาตมาจะมีความชัดเจนให้มากที่สุด ชาวบ้านก็จะพูดว่าพระครูท่านไม่มีอะไรทรัพย์สินก็เป็นของวัด คือเราแสดงเจตนาต่อชาวบ้าน อาตมามีประสบการณ์เรื่องนี้อาตมาก็นำมาปรับปรุงเรื่องของความล้มเหลวของพระ ตั้งแต่อาตมาเป็นเด็กจนอาตมาเป็นพระ คือเราต้องไว้วางใจกัน ถ้าไม่ไว้วางใจกันมันก็บริหารไปได้ยาก อย่าลืมว่าการบริหารแบบพระมันไม่ได้มีอะไรมาก เราต้องอาศัยความซื่อสัตย์อย่างเดียวถ้าเราจะมองในแง่มุมของการโกหก พระจะโกหกพระก็ง่าย พระจะโกหกโยมก็ง่าย

2. การจัดองค์กร วัดกำหนดโครงสร้างขององค์กร โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับงาน เช่น การแบ่งงาน (Division of Work) ให้กับบริวารหรือผู้รับใช้เป็นแผนกเช่น แผนกพัสดุ แผนกพิธีการ แผนกอาหาร แผนกศิลปวัฒนธรรม สอดคล้องกับการใช้ทิศ 6 คือทิศเบื้องล่าง พระครูบุญเขยกรสนับสนุนบริวารของท่านเช่นประชาชนที่เป็นหมอลำก็ส่งเสริมให้แสดงแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมวัด ชื่อคณะหมอลำพันปี เพราะเป็นทีมหมอลำอาวุโสมีอายุรวมกันพันปี มีการนำกลอนลำมาดัดแปลงก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ เพราะหมอลำมีบทบาทในสังคมอีสาน อาทิ การให้ความบันเทิง และให้ความรู้คือสามารถนำการขับร้องแบบหมอลำมาใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอนได้อีกทั้งดำรงไว้ซึ่งพระศาสนาช่วยให้พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่เข้าใจง่ายสำหรับคนอีสาน หมอลำนั้นยังเป็นการอนุรักษ์

ภาษาถิ่น วรรณกรรมพื้นถิ่น เพลงแคน ประเพณีที่สำคัญของสังคมอีสาน จากหมอลำสู่ การชดเชลาทางสังคม คำสอนคำร้องของหมอลำจะช่วยในการชดเชลาบุคคลให้เป็น ผู้ที่มี คุณธรรม ด้วยคำร้องที่เป็นคำสอน กลอนลำย่ำสอนหลาน ปูสอนหลาน เป็นการปลูกฝัง ในเรื่องของการปฏิบัติตัว วางตัวครองตัวอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม ความอ่อนโยน ความอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะเอื้อเฟื้อความมีเมตตา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ ทางด้านจริยธรรมคุณธรรมของคนในสังคมที่ควรปฏิบัติต่อกัน หมอลำเป็นสื่อพื้นบ้าน ที่ช่วยในการเสริมสร้างการเรียนรู้ให้กับคนในสังคมอีสานจึงกล่าวได้ว่าท่านจัดการงาน ให้เหมาะสมแก่คน และแก่งาน นอกจากนั้นยังให้ความเป็นธรรมแก่บริวารทั้งปวง มอบค่าตอบแทนด้วยความเป็นธรรม เลี้ยงอาหาร และน้ำดื่มอย่างสม่ำเสมอ

3. การจัดบุคลากรในปฏิบัติงานวัดไชยศรีมีกรรมการมากถึง 37 คนวัดไชยศรี มีแนวทางการพัฒนาโดยมุ่งเน้นที่วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นหลัก อาศัยความสามัคคีการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการบริหารจัดการที่ดีสอดคล้องกับหลัก ทักขิณทิส ทิคเบื่องขวา ในฐานะที่พระครูบุญชยากรเป็นครูอาจารย์ท่านอนุเคราะห์ศิษย์ ดังนี้

3.1 ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี ท่านดูแลพระผู้ถูกปกครองด้วยดี ท่านจะเป็นทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง ถ้าเป็นพระในระดับที่เป็นผู้น้อยกว่าท่านจะ ส่งเสริมให้เป็นผู้บริหารร่วม ท่านประชุมพระบ่อย ๆ ประชุมเดือนละหลายครั้ง จนมีห้อง ประชุม มีโปรเจคเตอร์ ตอนที่ประชุมกับพระบ่อย ๆ เช่น งานยกข้อฟ้าทุกคนต้องมีหน้าที่ ท่านเอาด้านวิชาการเข้ามา จะใช้วิธีบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

3.2 สอนศิษย์ให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ท่านมีความสามารถในการอบรมสั่งสอน คนหลายระดับที่แตกต่างกัน หลักธรรมอะไรในการบริหารจัดการ คือหลักความจริง ความมีสัจจะ ถ้าพูดแล้วก็ต้องทำ มีความไว้เนื้อเชื่อใจกัน ท่านดูแลทั้งพระและญาติโยม ไม่ใช่ระดับหมู่บ้านแต่เป็นระดับตำบล อำเภอ จังหวัด โดยวิธีการต่างกัน

3.3 สอนศิลปวิทยาให้ศิษย์โดยสิ้นเชิง ท่านสอนเรื่องความอดทน ใหฺรือโดยไม่ให้ขัดแย้ง ท่านทำให้เห็นเป็นตัวอย่างเช่น ท่านเคยเปลี่ยนแปลงการเวียนเทียน สมัยก่อนตอนเวียนเทียนชาวบ้านเขาจะเอาเทียนไปปักไว้ติดโบสถ์เพราะเชื่อว่าได้บุญเยอะ แต่พอตอนเช้าท่านกับเณรต้องมาแกะน้ำตาเทียนที่ติดอยู่กับผนังโบสถ์ กรมศิลปากร ก็มาดำหนิท่าน ท่านจึงไปหาคนในชุมชนเช่นผู้เฒ่าในชุมชนให้ช่วยเป็นกระบอกเสียง

บอกพ่อใหญ่ว่าเวียนเทียนครั้งหน้าอย่าเอามาติดใกล้โบสถ์มาก ให้ห่างออกไปหน่อย ท่านไม่สร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้น จัดความขัดแย้งสร้างสิ่งที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ

3.4 ยกย่องให้ปรากฏในหมู่เพื่อน ท่านส่งเสริมให้ความสำคัญแก่พระลูกศิษย์ ดังคำกล่าวที่ว่า.. ถ้าเป็นพระในระดับที่เป็นผู้น้อยกว่าเรา เราจะส่งเสริมให้เป็นผู้บริหารร่วมกับเรา หากเป็นลูกศิษย์ที่เป็นอาจารย์จากมหาลัยขอนแก่น ท่านก็ยกย่องกล่าวถึง จนกลายเป็นญาติพี่น้องกันกัน และมีการประสานงานให้

3.5 สร้างเครื่องคุ้มกันภัยในสารทิศ ท่านสอนให้ศิษย์ปฏิบัติได้จริง นำวิชาไปเลี้ยงชีพทำการงานได้ โดยสร้างกับเด็กนักเรียน จะพาไปดูงานต่างๆ เพื่อหามุมมองว่าจะทำอะไร ท่านพาเด็กมาบวชเณรบวชภาคฤดูร้อน แต่ก่อนชาวบ้านแถวนี้เขาจะไม่บวชเณรเพราะเขาคิดว่าบวชเณรแล้วไม่ได้อะไร ชาวบ้านต่อต้านมาเป็นเวลา 24 ปี เนื่องจากไม่มีใครสอนเณรได้ดี เมื่อเข้ามาบวชแล้วเณรก็เล่นสนุกกัน แต่ท่านนำเอาเณรที่บวชมาฝึกหัดสวดมนต์จนชาวบ้านประทับใจ ปีต่อมาจึงชักชวนลูกหลานชาวบ้านให้มาบวช เพราะมองว่าดีและได้ประโยชน์จริง เด็กพวกนี้อายุครบ 21 ปี แม้นจะไปทำงานแห่งใดก็จะกลับมาขอบวชด้วยตัวเอง ไม่ต้องให้พ่อแม่บังคับ

ในฐานะที่ท่านเป็นศิษย์ท่านอนุเคราะห์ครูอาจารย์ดังนี้ ท่านเข้าหา แสดงความเคารพ เชื้อฟังในคำสอนครูอาจารย์ คอยช่วยกิจการงานสอน บำรุงท่านตามโอกาสและอุปฏฐาก พระที่มีพรรษามากกว่า ดังคำกล่าวที่ว่า “อาตมาก็จะแยกแยะ ถ้าเป็นพระที่มีอายุมากกว่า เช่น เป็นเจ้าอาวาส อาตมาก็จะไปหา เข้าหาในเชิงบริการ ไปช่วย เช่น หลวงปู่พื้นมีอายุ 70-80 ปี ซึ่งมีอายุมากพอ ๆ กับพ่อเรา อาตมาก็จะใช้วิธีให้ท่านเอ็นดูเมตตาเรา ก็ดูแลท่าน เช่น เรื่องของคณะสงฆ์แทนที่จะให้ท่านทำ เราก็ไปทำแทนในเชิงบริการท่านลักษณะของผู้ที่มีพรรษามากกว่าเรา คือเราต้องทำให้ท่านรัก”

4. การอำนวยการ ภาระกิจในการอำนวยการใช้ศิลปะในการบริหารงาน เช่น ภาวะผู้นำ (Leadership) ท่านมีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations) โดยใช้หลักทศปรัถิมทิส ทิศเบื้องหน้า ท่านพึงปฏิบัติตนให้สมควรแก่การรับทรัพย์มรดก ช่วยสร้างชื่อเสียงเป็นที่ภาคภูมิใจของบิดามารดา ดำรงวงศ์สกุลที่สง่างามจนได้รับรางวัล และทำบุญอุทิศให้บิดามารดาผู้ล่วงลับ สนับสนุนส่งเสริมให้บิดามารดาได้มีศรัทธาความเชื่อในสิ่งที่ถูกต้อง มีศีลไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น มีจาคะรู้จักการให้ทานที่ถูกต้อง และมีปัญญาที่จะรู้

ธรรมชาติของสรรพสิ่งต่าง ๆ ตามความจริง แม้ท่านไม่มีบิดามารดาอยู่ด้วยแล้ว ท่านก็ยังคงบำรุงเลี้ยงจิตวิญญาณของบิดามารดาอยู่ คือการทำให้บิดามารดาภาคภูมิใจทำตามคำสอนของบิดามารดา โดยในช่วงแรกที่ท่านคิดสร้างและพัฒนาคนในฐานะของลูกหลานของหมู่บ้าน และยิ่งกว่านั้นคือในฐานะของผู้นำ โดยคิดว่าถ้ามีคนถามว่าบ้านท่านอยู่ไหน ท่านก็ตอบว่าอยู่ขอนแก่น และท่านก็ภูมิใจ ที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับวงศ์ตระกูล ท่านเป็นคนบ้านสาวะถี และท่านจะปลูกฝังตลอดว่าให้รักบ้าน รักวัด

นอกจากนี้กับมิตรสหายท่านยังใช้หลักทิศเบื้องซ้ายในการจัดการคือท่านให้เกียรติมิตรสหายทั้งที่เป็นมิตรสหายร่วมทุกข์ร่วมสุข หรือ มิตรสหายในการทำงาน วางตนให้สม่ำเสมอต่อกัน ไม่ชมเชยรังเกียจมิตร คอยช่วยเหลือเกื้อกูลเมื่อมิตรตกทุกข์ได้ยากและให้ความเป็นมิตรที่จริงใจ ทั้งกาย วาจา และใจ

5. การประสานงาน พระครูบุญชยากรทำให้อาวตโยชศรีวัดและชุมชน มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น โดยที่ท่านได้นำทั้งสองส่วนมารวมกัน มีการนำมาจัดการใหม่ จากความสัมพันธ์แบบเดิมหรืออาจเรียกว่า การบูรณาการชุมชน

6. การรายงาน มีการประชุมหรือ เสนอความก้าวหน้าในการดำเนินงานอยู่ทุกเดือน

7. การงบประมาณ มีการทำงานรวดเร็วมีการตรวจสอบเงินบริจาคทุกวัน โดยกรรมการวัด

อภิปรายผล

พระครูบุญชยากรเจ้าอาวาสวัดโยชศรีมีแนวทางบริหารการจัดการสอดคล้องกับหลักทิศ 6 ในบางหัวข้อเนื่องจากท่านเป็นพระภิกษุ ในบางทิศเช่นปัจฉิมทิศ ทิศเบื้องหลัง สามิ ภรรยา ก็ไม่ได้มีการปฏิบัติหน้าที่แต่เรื่องอุดตตรทิศก็มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาทองพูน สติสมฺปนฺโน (เสื่อเขียว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การคบมิตรในพระพุทธศาสนา” ผลของการศึกษาพบว่ามิตรในทางพระพุทธศาสนามีความหมาย 3 ประการ คือ 1. ความหมายตามศัพท์ ได้แก่ มิตรตะ หมายถึง ผู้มีความเมตตา เพราะคำว่า มิตรตะมีรากศัพท์เดียวกันกับเมตตา มีความรักใคร่ สนทนสมกัน สุขหรือทุกข์ก็ไม่ทิ้งกัน คบกันด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ 2. ความหมายที่คนทั่วไปเข้าใจ มีหลายคำ คือ มิตร เกลอ สหาย

หมายถึง เพื่อน เกลอหรือสหายผู้ที่ทำอะไรถูกใจคน ผู้ที่คบกันนานเท่าใดก็ยังมีความรักใคร่ต่อกันไม่เปลี่ยนแปลง ผู้ที่คบกันโดยไม่เลือกชาติ ศาสนา เพศ หรือชั้นวรรณะ เป็นต้น

3. ความหมายขยาย เป็นความหมายที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล แต่ขยายไปถึงการสื่อสารข้อมูล สิ่งแวดล้อมองค์ความรู้ต่างๆ เป็นต้น ที่คนจะต้องเกี่ยวข้อง ศึกษาเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน ถ้าเลือกสื่อหรืออยู่ในสิ่งแวดล้อมไม่ดี จะทำให้ตนเองเสื่อมเสียได้ง่าย แต่ถ้าเลือกสิ่งที่ดีก็ทำให้พัฒนาการไปในทางที่ดีได้ มิตรมีความสำคัญต่อทุกคน ในทางพระพุทธศาสนาจึงตระหนักถึงเรื่องนี้เป็นอย่างมากเพราะมนุษย์ไม่สามารถจะอยู่ได้โดยลำพัง จำเป็นจะต้องมีการคบหาสมาคมกันเป็นมิตร เพื่อช่วยเหลือการงาน หรือปรึกษา

ในเรื่องปริตติมทิสมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาโชน ประกอบผลที่ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมเรื่องหน้าที่ของบุตรธิดาต่อบิดามารดา” ได้แสดงถึงผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า บุตรธิดาพึงปฏิบัติหน้าที่ต่อบิดามารดา 5 ประการ คือ 1. บุตรธิดาพึงเลี้ยงท่านตอบแทน 2. บุตรธิดาพึงช่วยกระทำกิจของบิดามารดา 3. บุตรธิดาพึงดำรงวงศ์สกุล 4. บุตรธิดาพึงปฏิบัติตนให้สมควรแก่การรับทรัพย์มรดก และ 5. บุตรและธิดาพึงทำบุญอุทิศให้บิดามารดาผู้ล่วงลับ อนึ่งบุตรธิดาพึงสนับสนุนส่งเสริมให้บิดามารดาได้มีศรัทธาความเชื่อในสิ่งที่ถูกต้อง มีศีลไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น มีจาคะรู้จักการให้ทานที่ถูกต้อง และมีปัญญาที่จะรู้ธรรมชาติของสรรพสิ่งต่างๆ ตามความจริง และสอดคล้องกับพระมหาภูเนตุ จันทร์จิต ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่อง “หน้าที่ของมารดาบิดาในพุทธจริยศาสตร์พบว่าหน้าที่ของมารดาบิดา นับว่าเป็นจริยธรรมที่สำคัญต่อครอบครัว และครอบครัว คือสถาบันหลักที่เป็นกลไกในการป้องกันปัญหา และเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ไขปัญหา ดังนั้นหน้าที่ของมารดาบิดา จึงเป็นหลักประกันความมั่นคงของครอบครัว ขณะเดียวกัน การละเลยต่อหน้าที่ของครอบครัว จะเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การสะสมปัญหาและกลายเป็นสถาบันที่เพิ่มปัญหาให้กับสังคม ฉะนั้นความเจริญมั่นคงและความล่มสลายของสถาบันครอบครัวเป็นภาวะการณ์ที่ สะท้อนถึงสถานะของสังคมได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุผลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ครอบครัวคือ สถาบันที่ต้องเข้ามีส่วนร่วมในการจรจรสังคม จากการศึกษาวิจัยพบว่า ครอบครัว มีรากฐานมาจากการเคยอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยามาก่อนในอดีตชาติ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในปัจจุบัน ความสมบูรณ์ของครอบครัวนอกจากจะประกอบด้วยส่วนที่เป็นกายภาพ

คือมีมารดาบิดาและบุตรธิดาครบถ้วน จะต้องประกอบด้วยส่วนที่เป็นจินตภาพ คือ การมีจริยธรรมเป็นครรลองของครอบครัว เพราะว่าจริยธรรมของครอบครัวคือสายใยที่เชื่อมโยงสัมพันธ์ภาพระหว่างครอบครัว ให้คงอยู่อย่างมั่นคงเป็นเสมือนพันธะที่นำไปสู่การสร้างจิตสำนึกให้แก่บุคคลในครอบครัวได้รู้และปฏิบัติหน้าที่ของตน กล่าวคือ ทำให้มารดาบิดารู้หน้าที่ในฐานะเป็นบุพการีของบุตรและปฏิบัติหน้าที่ที่สามารถสร้างความสงบสุขให้กับครอบครัวได้เพราะว่ามีศีลธรรมเป็นหน้าที่ นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ นัยนานามเข้ม ศึกษาวิเคราะห์การบำรุงบิดามารดาตามแนวคิด ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่พบว่า หลักธรรมตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวข้องกับการบำรุงบิดามารดามีทั้งหลักธรรมในด้านส่งเสริมให้บุตรธิดาได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับการปฏิบัติดูแลบำรุงบิดามารดา ซึ่งควรปลูกฝังให้มีในจิตใจในสำนึกของบุตรธิดา เช่น กตัญญูกตเวที ภาวะ 6 ทศ 6 และหลักธรรมที่เป็นปทัชชหีการปฏิบัติดูแลบำรุงบิดามารดาที่ควรอบรมตักเตือนสั่งสอนบุตรธิดา ให้ละเว้นการปฏิบัติอย่างนั้น เช่น มละ 9 (ลบหลู่บุญคุณท่าน) มกขะ(อุปกิเลส 16 ข้อ 5)

นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ พระมหาสุชิน สุชีโว (สมบุรณ์สุข) ที่ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การ สงเคราะห์ญาติในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผู้ศึกษาให้ทัศนะว่า การสงเคราะห์ญาติ หมายถึง การสงเคราะห์ญาติทางสายโลหิตทั้งหลาย ผู้ถูกความเสื่อมแห่งโรคหรือความเจ็บป่วยครอบงำ ด้วยการให้อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ทรัพย์ และข้าวเปลือก เป็นต้น ตามกำลัง ซึ่งเป็นการแสดงมิตรภาพน้ำใจที่ดีต่อกันและกัน ต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัย การสงเคราะห์ชนิดนี้เป็นบ่อเกิดมิตรบริวาร

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ควรมีการสร้างสื่อต่างๆ ในการประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายยิ่งขึ้นโดยการจัดทำวีดิโอข้อมูลประวัติพระครูบุญชยการและหลักธรรมที่ใช้
2. รัฐบาลควรส่งเสริมพระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบให้เป็นแบบอย่างแก่สังคม
3. ควรส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายในแต่ละจังหวัดเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยเรื่องหลักธรรมจากพระรูปอื่นที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ
2. ควรวิจัยเรื่องบทบาทของวัดในการพัฒนาด้านต่างๆ เช่น ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านการท่องเที่ยว ด้านการเผยแพร่ศาสนา ด้านพัฒนาสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กมลพร มูลอามาตย์. (2556). การศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนาของผู้สูงอายุจังหวัดขอนแก่น. รายงานการศึกษานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กุลวดี ละม้ายจีน. [ม.ป.ป.]. เอกสารประกอบการสอนนิชาวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. (ไม่ได้ตีพิมพ์).
- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2551). พระอารามหลวง เล่ม 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2557). แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทาง แสงบุญในมิติทางศาสนา ปี 2557. กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- กองนโยบายและแผนงาน. (2555). ศาสนสถานประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2555. รายงานการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร.
- จูลณี เทียนไทย. (2553). มานุษยวิทยาธุรกิจ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิรัชญา มณีเนตร. (2553). รายงานการวิจัยการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น

- นัยนา นามเข็ม. (2554). **ศึกษาวิเคราะห์การบำรุงบิฑามารดาตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตโต). (2548). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- พระมหาไฉน ประกอบผล. (2544). **การศึกษาหลักพุทธจริยธรรมเรื่องหน้าที่ของบุตรธิดาต่อบิฑามารดา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจริยศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- พระมหาภูเนตุ จันทรจิต. (2541). **หน้าที่ของมารดาบิดาในพุทธจริยศาสตร์**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจริยศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระมหาสุชิน ลิขิว (สมบุรณ์สุข). (2546). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักการสงเคราะห์ญาติในพระพุทธศาสนาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Avneet Kaur . Paper : Perspectives on Public Administration Lesson : Administrative Management (Gullick, Urwick and Fayol) Lesson Developer: College/ Department: Indraprastha College for Women, University of Delhi.